

ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Кротюк Катерина Андріївна,

асистент кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
demkatty28@ukr.net

Особливості розвитку сучасного суспільства вимагають від особистості постійного саморозвитку та самовдосконалення. У період дорослості основною діяльністю, де людина може проявити творчий потенціал, життєву вмотивованість досягати успіху, задовольняти базові та духовні потреби, ефективно використовувати здібності, вміння та навички є професійна діяльність.

М. Савчин [6] вважає, що збереження інтересу до роботи, відданість їй, мотивація та гарне ставлення з боку керівництва є необхідними умовами для підтримання задоволення професією. З віком для особистості важливішими стають зовнішні мотиви, а саме: гарна заробітна плата та можливість кар'єрного росту. Тому, мотивами професійної діяльності в дорослому віці є прагматичні інтереси (соціальна захищеність, зарплата, умови праці), можливість самореалізації, задоволення потреб в соціальній взаємодії.

Однією з важливих професій сучасності, яка має чіткі вимоги до особистісних, фізичних та психічних характеристик, є військова діяльність. Характер та зміст виконання професійних обов'язків військовослужбовця в пункті постійної дислокації (в тилу) передбачає цілодобове виконання наказів та розпоряджень, слідування вимогам Статуту Збройних сил України, несення варту та виконання завдань специфіки роду військ і служб. Бойова діяльність, передбачена захистом територіальної цілісності та суверенітету держави, ставить перед військовослужбовцем нові вимоги і завдання. Постійна загроза життю і здоров'ю, негайне виконання бойових наказів, одночасне використання зброї та слідування за стратегією бою, швидка зміна бойової обстановки, погодно-кліматичні умови, відсутність сну та звичних санітарно-гігієнічних умов, зміна харчування та мінімізація відпочинку – все це вимагає від військовослужбовця стійкості, ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань та наявності специфічних психологічних характеристик.

Аналіз наукової літератури з проблеми визначення чітких вимог та професіограми військовослужбовця вказує на низьку досліджуваність. Проте, серед окремих фахівців, офіцерів-психологів простежується власне бачення щодо опису особливостей військової діяльності, особистісних та фізіологічних вимог щодо неї. Зокрема, В. Єщенко, Ю. Овчаренко, Д. Сохадзе [1; 3; 7] виділяють професійно-важливі якості та вимоги залежно від роду військ у складі Збройних сил України. На підставі цього до загально важливих складових професіограми військовослужбовця можна віднести: стійкість та готовність до екстремальних умов діяльності, швидке реагування на загрозові чинники й конструктивне їх вирішення, мотивація досягнення успіху, постійне прагнення до саморозвитку та самовдосконалення професійних навичок. Додатковими характерними вимогами до

особистості військовослужбовця є охайний вигляд, вихованість, професійна грамотність та мовлення, вимогливість, справедливість, організаторські здібності [4].

Формування вищих моральних якостей військовослужбовця відбувається шляхом виховання, навчання та постійного самовдосконалення. Ставлення до оточення та власні переконання визначають вектор подальшого розвитку та діяльності. Почуття любові до Батьківщини та родини, совість мотивують військовослужбовця до їх захисту, підтримання безпеки, іноді ціною власного життя. Толерантність, терпимість, відповідальність, повага та підтримка є надзвичайно важливими для ефективного несення служби. Позитивне та об'єктивне командування, активне залучення військовослужбовця до навчань, наукових семінарів, практичних відпрацювань майстерності ведення бою, можливість вдосконалення військових знань, вмінь та навичок, цілодобова медична та психологічна підтримка надає впевненості у власних силах та мотивацію.

Важливими особистісними якостями, які мають вплив на професійну діяльність військовослужбовця є: цілеспрямованість, рішучість, самоконтроль, ініціативність та наполегливість. Ставлення військовослужбовця до побратимів та суспільства, військової діяльності та самого себе є основними рисами характеру, що визначають подальший вектор професійного становлення.

Загалом професійна діяльність військовослужбовця має визначатись якісним, кваліфікованим відбором та комплексом військово-професійних заходів. Серед таких можна вважати:

1. навчання та просвіта має відбуватись на регулярній основі, включати весь офіцерський склад та окремі підрозділи;
2. здібності, вміння та навички військовослужбовця мають бути визначальними для призначення на посаду;
3. включеність позитивної мотивації, заохочення командирів, налагоджена комунікація у військовому колективі;
4. конструктивна критика та об'єктивність, підтримка меж субординації;
5. сприяння подальшому саморозвитку та самовдосконаленню військовослужбовця;
6. пропагування здорового способу життя, чистоти та охайності [5].

Е. Кіричевська [2] вважає, що якісна професійна та спеціалізована підготовка до виконання бойового завдання є рівнем високої військової майстерності. До інших показників такої майстерності можна віднести знання, успішне володіння професійними вміннями та навичками, особливі індивідуально-психологічні та особистісні характеристики військовослужбовця.

Виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в районах ведення бойових дій вимагає від військовослужбовця високого рівня поведінкової регуляції, нервово-психічної стійкості та адаптаційних можливостей. Тому на етапі підготовки до бойових дій обов'язково має бути здійснена психоедукація з прояву можливих негативних психічних станів (паніка, шок, заціпеніння тощо), проведення бойового злагодження підрозділу на полігоні, максимально наближеного до ведення бойових дій, психологічні заняття з формування психічної стійкості військовослужбовця до екстремальних умов бою.

Не менш важливими психологічними характеристиками до військовослужбовця є усвідомлення власної військово-професійної майстерності. Відточені навички користування зброєю та спеціальними технічними засобами, впевненість у власних силах, вмотивованість перемагати та знешкоджувати ворога підвищує ефективність та якість виконання бойових (спеціальних) завдань. Усвідомлення смислу професійної діяльності, зокрема власної значимості на полі бою мобілізує сили та можливості військовослужбовця продовжувати виконувати накази задля збереження життя і здоров'я побратимів, безпеки власної родини, народу, держави.

Період воєнних дій на території України щоденно ставить все нові вимоги перед кожним свідомим громадянином, зокрема перед військовослужбовцем. Адже виконання службових завдань, як в тилу, так і в районах ведення бойових дій, супроводжується щохвилинною загрозою, впливом стрес-факторів, надмірним професійним навантаженням. Сучасний військовослужбовець має поєднувати в собі професійну майстерність, фізичну витривалість та психічну стійкість, сформовані ціннісні орієнтири та життєві смисли.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у детальному вивченні психологічних характеристик та професійних вимог до військовослужбовця, побудови професіограми та психограми.

Список літератури:

1. Єщенко В. І. Обґрунтування психофізіологічних критеріїв професійного відбору лікарів до служби в Збройних силах : автореф. дис. ... канд. мед. наук : спец. 14.02.01. Київ, 2007. 22 с.
2. Кіричевська Е. В. Психологія професійної придатності військовослужбовців підрозділів спецпризначення НГУ. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. 2019. Том IX. Вип. 12. С. 123–133.
3. Овчаренко Ю. О. Психологічні особливості професійної самосвідомості військовослужбовців військ протиповітряної оборони Збройних Сил України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.09. Хмельницький, 2004. 17 с.
4. Основи військової психології : навч. посіб. / Г. В. Бондарев, П. П. Круть ; Харків. нац. унт-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с.
5. Приходько І. І., Н. В. Юр'єва, А. А. Лиман. Професіографічний опис діяльності військовослужбовців за контрактом Національної Гвардії України управлінського складу. *Честь і закон*. № 1 (76). 2021. С. 115–124.
6. Савчин М. В. Вікова психологія : Навч. посіб. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
7. Сохадзе Д. І. Професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.09. Харків, 2004. 18 с.